وێنەیەکی تەرجەمە کراوی
دەقە عەرەبییەکەیە

پرۆژەی دەستوری هەرێمی کوردستانی عێراق

دەروازەی یەکەم

حوکمە گشتییەکان

ماددەی یەکەم:

هەرێمی کوردستان هەرێمێکە لە هەرێمەکانی کۆماری فیدرالیی عێراق و پێڕۆ سیاسیەکەی پێڕۆیەکی کۆماریی پەرلەمانی و دیموکراتی دەبێت.

ماددەی دووەم:

هەرێمی کوردستان لە پارێزگای دهۆک ـ بەسنوورە ئیداریەکەی ئێستایەوەـ و پارێزگای کەرکوک و سلێمانی و هەولێرو قەزاکانی ئاکرێ و شێخان و شنگال و تەلەعفرو تلکێف و ناحیەکانی زەممارو بەعشیقەو ئەسکی کەلەک ـ لە پارێزگای نەینەواوـ هەردوو قەزای خانەقین و مەندەلی ـ لە پارێزگای دیالەوـ قەزای بەدرەو ناحیەی جەصان ـ لە پارێزگای واسط، بە سنوورە ئیداریەکانی بەر لە ساڵی(١٩٦٨)یانەوەو، ناوچەکانی تریش کە زۆرینەی دانیشتووانی کوردن پێک هاتووە.

ماددەی سێیەم:

گەل چاوگەی دەسەڵاتەکان و بنیچەی شەرعییەتەکانێتی.

ماددەی چوارەم:

گەلی هەرێمی کوردستان لە کوردو کۆمەڵە نەتەوەییەکانی(تورکمان وئاسوری و کلدان و ئەرمەنی و عارەب)پێک دێت و ئەم دەستورە مافەکانیان لە چوارچێوەی یەکێتیی هەرێمی کوردستاندا ئیقرار دەکات.

ماددەی پێنجەم:

شاری کەرکوک پایەتختی هەرێمی کوردستانەو دەشێتیش ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق، کە پێویست بکات غەیری ئەو شارە بە شێوەیەکی رەفتەنی XR¤ بکاتە پایەتخت.

ماددەی شەشەم:

هەرێمی کوردستان ئاڵای تایبەت بەخۆی هەیە شان بەشان ئاڵای کۆماری فیدراڵیی عێراق و، دروشم وسرودو جەژنی نەتەوەیی نەورۆز(٢١ی ئادار)ی خۆیشی هەیە، ئەوەش بە یاسا رێک دەخرێت.

ماددەی حەوتەم:

هەرێمی کوردستان هێزگەلی چەکداری بەرگریکاری خۆی هەیە.

ماددەی هەشتەم:

١ـ زمانی کوردی زمانی رەسمیی هەرێمی کوردستانە.

٢ـ موراسەلاتی رەسمیی لەگەڵ دەسەڵاتەکانی فیدراڵی و هەرێمەکانی دیکەدا بەهەر دوو زمانی عەرەبی و کوردی دەبێ.

٣ـ زمانی تورکمانی شان بەشانی زمانی کوردی بۆ تورکمانەکان بەزمانی رۆشنبیری وفێرکاری لە قەڵەم دەدرێ و، زمانی سریانیش شان بەشانی زمانی کوردی بۆ ئەوانەی بە سریانی دەدوێن بەزمانی رۆشنبیری و فێرکاری لە قەڵەم دەدرێ و، زمانی عەرەبییش شان بەشانی زمانی کوردی بۆ عەرەبەکان بەزمانی رۆشنبیری وفێرکاری لە قەڵەم دەدرێت.

دەروازەی دووەم
ماف وئەرکە بنیچەییەکان

ماددەی نۆیەم:

١ـ هاوولاتیان، بەبێ جیاوازیی جنس یان رەگەز یان رەنگ یان زمان یان مەنشەئی کۆمەلایەتی یان ئاین یان مەزەب یان حالەتی کۆمەلایەتیان بەرامبەر بە یاسا لە مافەکان و ئەرکەکانی سەرشانیاندا یەکسانن.

٢ـ ئافرەت یەکسانیی تەواوی لەگەل پیاودا هەیە.

٣ـ خێزان شیرازە(بنیچە)ی کۆمەلگەیەو، لە چوارچێوەی یاساشدا پاراستنی دایکایەتی و منداڵێتیش دەستەبەرەو، دەسەلاتەکان و کۆمەلگەش پابەندن بە چاودێری کردنی هەرزەو لاوان و پاراستنی دروشمە بەرزەکانی نەریت و نیشتمانپەروەریی رەسەن و کلتووری مێژوویینی گەلی کوردستان.

٤ـ مەبدەئی هەلی چونیەک بۆ هەموو هاوولاتیان دەستەبەرە.

ماددەی دەیەم:

١ـ سزا شەخصیەو، بەپێی دەقی یاسایش نەبێ نە جەریمە هەیەو نە سزا.
سزاش لەسەر رەفتارێک نەبێ کە یاسا لەکاتی تێوەگلانیدا بە جەریمەی دانابێ، ناسەپێنرێ و، لەو سزایەش زیاتر کە لەکاتی تێوەگلانی جەریمەکەدا بەرکار خراوە سزایەکی گرانتر ناسەپێنرێت.

٢ـ تاوانبار بێ تاوانە(پاکە)تا ئیدانەکردنی ساغ دەکرێتەوە.

ماددەی یازدە:

١ـ مافی خۆپارێزی(الدفاع)لە هەموو قۆناغەکانی لێ پێچانەوەو دادگاییدا بەپێی حوکمەکانی یاسا مافێکی پیرۆزە.

٢ـ دانیشتنەکانی دادگاکان لە رووە(ئاشکرایە)، مەگەر دادگا بەپێی حوکمەکانی یاسا بڕیاری نهێنی بوونیان بدات.

ماددەی دوازدە:

١ـ خانەو ئەو جێگایەش کە حوکمی خانە دەیگرێتەوە حورمەتی خۆی هەیەو، لەو بارودۆخەو بەو شێوازانەش نەبێ کە دەقی یاسایان لەسەرە، ناشێ کەس حورمەتی پێشێل بکا یان بچێتەناوی یان بیپشکنێ یان موراقەبەی بکات.

٢ـ بەپێی یاسا نەبێ ناشێ هیچ کەسێ یان کەلوپەلی هیچ کەسێ بپشکنرێت.

٣ـ حورمەتی مرۆڤ پارێزراوەو، قەدەغەشە هیچ جۆرە سزادانێکی جەستەیی یان سزادانی دەروونیی دەرهەق بکرێت.

٤ـ بە بڕیاری لایەنێکی دادوەریی تایبەت نەبێ کە بەپێی یاسا دەرهێنرابێ، ناشێ هیچ مرۆڤێ دەستبەسەر بکرێ یان بگیرێ یان حەپس بکرێ یان سجن بکرێ.

ماددەی سیازدە:

نهێنی هاودەنگیی بەریدی(ئاسایی و ئەلیکترۆنی و بروسکەو تەلەفۆنی) دەستەبەرەو، بۆ زەروورەتی عەدالەت و ئاسایشی هەرێم و بە بڕیاری لایەنێکی دادوەریی تایبەت و لە سنووری ئیقرارکراوی یاسایشدا نەبێ، ناشێ ئاشکرا بکرێن.

ماددەی چواردە:

مافی مولکایەتی دەستەبەرەو، بەپێی یاسایش نەبێ، ناشێ دەست بەسەر مولک ومالی گواستەنی و ناگواستەنیدا بگیرێ و، لە پێناوی بەرژەوەندی گشتی و بەپێی یاساو بە قەرەبوکردنەوەی عادیلانەش نەبێ، مولکایەتیی تایبەت لەکەس داناماڵرێ.

ماددەی پازدە:

ناشێ هاوولاتیانی هەرێمی کوردستان لەسەفەر بۆ دەرەوەی کۆماری فیدرالیی عێراق یان لە گەڕانەوەی قەدەغە بکرێت و، لەو حالەتانەشدا نەبێ کە دەقی یاسایان لەسەر هاتبێ، ناشێ، هاتن و چوونیان لێ ببەسترێ یان جێگای دانیشتنیان لە سنوور بدرێت.

ماددەی شازدە:

ئازادیی ڕاو دەربڕینی هزرو، پەخش و چاپەمەنی و ڕۆژنامەگەری و مافی کۆبوونەوەو خۆپیشاندان و مانگرتنی ئاشتیانەو دامەزراندنی حزب و کۆمەڵەو سەندیکاکان دەستەبەرن و بەپێی یاسا ڕێک دەخرێن.

ماددەی حەڤدە:

ئازادیی ئاین و بڕواو داب ودەستوری ئاینی دەستەبەرە بە مەرجێ لەگەڵ حوکمەکانی دەستوری کۆماری فیدرالیی عێراق و ئەم دەستورەو پێڕۆی گشتی و ئادابی گشتیدا پێچەوانە نەبن.

ماددەی هەژدە:

پەنابەری سیاسی ناشێ تەسلیم بکرێتەوە.

ماددەی نۆزدە:

١ـ فێرکردنی سەرەتایی لە هەرێمی کوردستاندا ئیلزامیەو، بە یاسا ڕێک دەخرێت.

٢ـ دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان بۆین دەبن(تلتزم)بە لەناو بردنی بێ سەوایی(الأمیە)و، مافی بەخۆڕایی فێربوون لە قۆناغەکانی سەرەتایی وناوەندی ودواناوەندی وزانکۆییدا دەستەبەر دەکەن و فێرکاریی پیشەیی و هونەری(تەکنیکی)بەرەو چاکتر دەبەن.

ماددەی بیستەم:

ئازادیی لێکۆڵینەوەی زانستی لە چوارچێوەی یاسادا دەستەبەرەو، پێویستیشە دەست بالایی و ئیبداع وئیپتیکارو نیشانەکانی هەڵکەوتن لە بوارگەلی زانستی و هزری ورۆشنبیری و هونەریدا دنە بدرێن و پاداشت بکرێن و چاودێری بکرێن.

ماددەی بیست ویەک:

١ـ کارکردن مافی هەموو هاوولاتییەکەو پێویستیشە لەسەری. لەهەر کوێیەکیش بیەوێ کاری خۆی دەکات و، دەسەڵاتەکانی هەرێمیش هەوڵ دەدەن کار بۆ هەموو هاوولاتیەک کە توانای بەسەریدا بشکێ فەراهەم بکەن.

٢ـ دەسەڵاتەکان باشترکردنی شەرت و شروت و هەلومەرجی کار دەستەبەر دەکەن و بۆ بەرزکردنەوەی سەویەی ژیواری و شارەزایی و ڕۆشنبیریی کرێکاران کۆشش دەکەن و، زەمانەتی کۆمەڵایەتیان بۆ حاڵەتی نەخۆشی و زەبوونی و بێ کاری وپیری بۆ فەراهەم دەکەن.

٣ـ بۆ حاڵەتی دوورخستنەوەی زیانێکی گشتیی ناکاو نەبێ، ئیشێکی دیارکراو بەزۆرو بەبێ قەرەبوو بەهیچ کەسێ ناکرێ.

ماددەی بیست ودوو:

١ـ دەسەڵاتەکان پابەنددەبن کە لە ڕێگای سەرومڕ بەرفراوانکردن و فەراهەم کردنی خزمەتی پزیشکی و تەندروستیەوە، تەندروستیی گشتی بپارێزن.

٢ـ دەسەڵاتەکان پابەنددەبن خاک وئاو(بیئە)بپارێزن و باشتری لێ بکەن و بەرەو چاکتر بیگۆڕن.

ماددەی بیست وسێ:

باج دان ئەرکێکی پێویستە لەسەر هەموو هاووڵاتیەک و، بە یاساش نەبێ باج نە دەسەپێنرێ و نە وەردەگیرێ و نە هەموار دەکرێت.

ماددەی بیست وچوار:

پێشکەش کردنی شکات و بەرزکردنەوەی سکاڵانامە بۆ دام و دەزگا دەسەڵاتدارەکان مافێکی دەستەبەرە بۆ هاووڵاتی و، دەسەڵاتەکانیش پێویستە لە ماوەیەکی دیارکراوی ماقووڵدا یەکلای بکەنەوە.

ماددەی بیست وپێنج:

لە هەرێمی کوردستاندا مەرجەعی پاراستنی ئەو مافانەی لەم دەروازەیەدا هاتوون دادوەریەو، دادگاش کاتێ کەم وزۆریی بەرپرسێتیی لایەنی گشتی یان بەرپرسێتیی یەکەوڕاستی شەخصی یان بەرپرسێتیی هەردووکیان دیاردەکات، ئەوجا پێویستە لەسەری حوکمی سزا یان قەرەبوو یان هەردوو حوکمەکە بەسەریدا بسەپێنێ.

دەروازەی سێیەم

دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان

بەشی یەکەم ـ دەسەڵاتی یاساکاری

ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێمی کوردستان

ماددەی بیست وشەش:

ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێمی کوردستان خاوەن دەسەڵاتی یاساکارییە لە هەرێمەکەداو، لە نوێنەرانی گەل پێک دێت و، بە دەنگدانی گشتیی ئازادو نهێنی و راستەوخۆ ئەندامەکانی هەڵدەبژێردرێن.

ماددەی بیست وحەوت:

١ـ شێوازی هەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێمی کوردستان و چۆنێتیی هەڵبژاردن و دیارکردنی وادەو رێژەی نواندن و شەرت وشروتی هەڵبژێرو هی ئەندامیش، هەمووی بەپێی یاسا دیاردەکرێت.

٢ـ لە پێکهێنانی ئەنجومەندا نواندنی عادیلانە بۆ کۆمەڵە نەتەوەییەکانی هەرێمی کوردستان رەچاو دەگیرێ.

ماددەی بیست وهەشت:

١ـ خولی هەڵبژاردنی ئەنجومەن چوار ساڵەو، لە رۆژی کۆبوونەوەی یەکەمیەوە دەست پێ دەکات.

٢ـ ئەنجومەن لەسەر داوای سەرۆکی هەرێم، لە ماوەی پازدە رۆژدا ـ کە لە رۆژی بڵاوکردنەوەی ئەنجامە کۆتاییەکانی هەڵبژاردنەکەوە دەست پێ دەکات ـ کۆدەبێتەوەو، لە حاڵەتێکیشدا داوای کۆبوونەوەی لێ نەکرا، ئەوە لەو بارەدا، خۆی لە خۆیەوە لە یەکەم رۆژی دوای ئەو ماوەیەدا کۆدەبێتەوە.

ماددەی بیست ونۆ:

ئەنجومەن یەکەم دانیشتنی خۆی بەسەرۆکایەتی بە تەمەنگەورەترینی ئەندامەکانی سازدەداو، بە دەنگدانی نهێنی سەرۆک و جێگری سەرۆک و ئەمینداری نهێنی هەڵدەبژێرێت.

ماددەی سی:

ئەندامی ئەنجومەن، بەرلە دەست پێ کردنی ئیش وکارەکانی، ئەم سوێندەی خوارەوە دەخوات:

,بە یەزدانی مەزن سوێند دەخۆم کە بەرژەوەندو یەکێتی و حورمەتی گەلی کوردستان وماف و ئازادییەکانی رۆڵەکانی بپارێزم و، بەڕاستی و بە دڵسۆزی ئەرکی سەرشانی ئەندامێتیی خۆم بەجێ بگەیێنم،.

ماددەی سی و یەک:

١ـ نیصابی یاسایی لە ئەنجومەندا بە ئامادەبوونی زۆرینەی ئەندامەکانی دێتەجێ و، بڕیارەکانیشی بەزۆرینەی رەهای ئامادەبووان دەردەهێنرێ ئەگەر دەقی یاسا بەپێچەوانەی ئەوە نەبێت.

٢ـ بە دە ئەندامی ئەنجومەن دەتوانن پرۆژەی یاسایەک یان بڕیارێک پێشنیاز بکەن.

ماددەی سی و دوو:

دەرماڵەو پاداشتەکانی سەرۆک و ئەندامانی ئەنجومەنی نیشتمانی بە یاسا دیار دەکرێن.

ماددەی سی و سێ:

تەفسیلاتی رەوشی کارو چۆنێتی سازدانی دانیشتنی ئاسایی و نائاسایی و بارودۆخی کۆتایی هاتنی ئەندامێتی و چۆنێتی پڕکردنەوەی کورسییە چۆڵەکان لە ئەنجومەندا بە یاسا دیاردەکرێن.

ماددەی سی و چوار:

ئەنجومەن ئەم ئیش وکارە تایبەتانە دەکات:

١ـ هەموارکردنی دەستوری هەرێم بە زۆرینەی دوو لە سێی ژمارەی ئەندامەکانی، بەبێ ئەوەی دەسکاریی ئەو ماف و ئەرکە ئەساسییانە بکات کە دەقەکانیان لەم دەستورەدا هاتووە.

٢ـ یاساکاری و هەموارکردن و ئیلغا کردنی یاساکان.

٣ـ متمانەدان بە وەزارەت و ئەندامەکانی و لە متمانەخستنیان.

٤ـ ئیقرار کردنی بوجەی گشتیی هەرێمی کوردستان یان موناقەلە کردن لە نێوان بابەکانیداو، تەسدیقکردنی هەر خەرجێ کە لە بوجەکەدا باس نەکرابێ.

٥ـ دانان و هەموارکردن و ئیلغا کردنی باج و رەسمەکان.

٦ـ تەسدیقکردنی ئەو رێککەوتننامانەی کە دەسەڵاتی تەنفیزی لە بوارەکانی ئابووری و فراژوکاری W??M?¤ و رۆشنبیری و فێرکاری و مرۆڤایەتی و کاروباری ئیداری و ئاسایشی سنوورو کاروباری دراوسێتیدا، لەگەڵ هەرێمەکانی دیکەی کۆماری فیدرالیی عێراق و لایەنە بیانییەکان و هەرێمگەلی دەوڵەتە فیدرالییەکاندا دەیانبەستێ.

٧ـ یەکلاکردنەوەی دروستیی ئەندامێتی لە ئەنجومەندا.

٨ـ دەرهێنانی بڕیارگەلی پێویست بۆ پڕکردنەوەی کورسییە چۆڵەکانی ئەنجومەن، بەپێی یاسا.

٩ـ ریقابەکردنی ئیش وکارەکانی دەسەڵاتی تەنفیزی هەرێمی کوردستان و بەرپسیاردانی ¤?? ?W سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکانی و وەزیرەکان.

١٠ـ دانانی پێڕۆی ناوخۆو دیارکردنی میلاک و خەملّی بوجەی ئەنجومەن و دامەزراندنی فرمانبەرەکانی و دیارکردنی موچەکانیان.

١١ـ پێکهێنانی لیژنەگەلی لێ پێچینەوە بۆ مەسەلەگەلێ کە خۆی بە پێویستی بزانێ.

ماددەی سی و پێنج:

١ـ ئەندام قـــایمە ¤ WQ2B2 ی پەرلەمـانیی هەیە و، لە چوار چێـوەی سنوورەکـانی پێـڕۆی ناوخـۆی ئەنجومەنیشدا ئازادیی قسەکردنی هەیە.

٢ـ ناشێ هیچ لایەنێک لە کـاتی خـولی کـۆبوونەوەدا، بەبێ ئیـزنی ئەنجـومـەن لێ پێـچـینەوە دەرهەق بە ئەندام بکات یان بیگرێ یان ئازادیی لێ ببـەستـێ یان مـوراقـەبەی بکا یـان بیـپـشکنێت، تـەنیـا لەو حاڵەتەدا نەبێ کە بەسەر جینایەتێکی بە چاو دیتراوەوە گیرابێ.

٣ـ ناشێ ئەندام لە دەرەوەی کاتەکانی کۆبوونەوەی خولەکانی ئەنجـومەندا، بەبێ ئیزنی سەرۆکی ئەنجومەن مولاحەقە بکرێ یان بگیرێ، تەنیا لەو حاڵەتەدا نەبێ کە بەسەر جینایەتێکی بەچاودیتراوەوە گیرابێ، لەم بارەشـدا هەر کە ئەنجـومـەن کـۆبووەوە دەسـتـبـەجێ لەو ئیـجـرائاتەی کە دەرهەق بەو ئەندامـە کـراوە ئاگادار دەکرێت.

ماددەی سی و شەش:

١ـ ئەنجومەن بۆی هەیە، بەزۆرینەی دوو لەسێی ئەندامەکانی، خۆی هەڵبووەشێنێتەوە.

٢ـ ئەنجومەن، لەم حاڵەتانەی خوارەوە دا بە مەرسومی سەرۆکی هەرێم هەڵدەوەشێتەوە:

أـ ئەگەر لەنیوە زیاتری ژمارەی ئەندامەکانی دەست لەکار هەڵبگرن.

ب ـ ئەگەر نیصابی یاسایی بۆ دانیشتنی نەیەتەجێ لەماوەی چل و پێنج ڕۆژدا کە لە ڕۆژی بـانگهێشت بۆ دانیشتنەکەیەوە دەست پێ دەکات.

ج ـ ئەگەر ئەنجومەن سێ جاری دوا بەدوای یەک متمانەی بە ئەنجومەنی وەزیران نەدا.

د ـ ئەگەر پێڕۆی هەڵبژاردنی ئەنجومەن گۆڕدرابێت و، مـاوەی خولی هەڵـبـژاردنیشی، شەش مـانگ یان کەمتری مابێت.

ماددەی سی و حەوت:

لەحاڵەتی هەڵوەشاندنەوەی ئەنجومەن یان لە حاڵەتی کۆتاییهاتنی خولی هەڵبژاردنیدا، ئەوە، لەو بارەدا پێویستە لەماوەی ئەوپەڕی دوو مـانگدا هەڵبژاردنێکی گشـتیی نوێ بۆ هەڵبژاردنی ئەنجومەنێکی نوێ ئەنجام بدرێ.

ماددەی سی و هەشت:

ئەگەر خولی هەڵبژاردنی ئەنجومەن کۆتایی هات و، نەکرا، هەڵبژاردنی نوێ بەهۆی ڕوودانی جەنگ یان کارەساتی سروشتییەوە ئەنجام بدرێت، ئەوە، لەوبارەدا ئەنجومەن لەسەر ئیش و کاری خۆی بەردەوام دەبێت تا کاتی هەڵبژاردنی ئەنجومەنێکی نوێ و سازدانی دانیشتنی یەکەمی.

بەشی دووەم

دەسەڵاتی تەنفیزی

مەبحەسی یەکەم

سەرۆکی هەرێمی کوردستان

ماددەی سی و نۆ:

هەرێم سـەرۆکـێکی هەیە بە (سـەرۆکی هەرێمی کـوردسـتـان) ناودەبرێ کـە سـەرۆکی بـاڵای دەسـەڵاتی تەنفیزییەو، سەرەک کۆماری فیدراڵیی عێراق دەنوێنێ و، جێگری ئەویشە لە بۆنەگەلی نیشتمانی و نەتەوەییدا و تەنسیقی نێوان دەسەڵاتەکانی یەکێتی و دەسەڵاتەکانی هەرێمیش لەئەستۆ دەگرێ.

ماددەی چل:

سـەرۆکی هەرێمی کـوردسـتـان بە هەمـان شـێـوازی هەڵـبـژاردنی سـەرەک کـۆمـاری فـیـدراڵیی عـێـراق هەڵدەبژێردرێت، ئەوەش بەیاسا ڕێک دەخرێت.

ماددەی چل و یەک:

شێوازی هەڵبژاردن و شەرت و شروتی خۆپاڵاوتن و چۆنێتی تاوانبارکردن و دادگایی کردن و حاڵەتەکانی کۆتایی هاتنی(ولایە)ی سەرۆکی هەرێمی کوردستان بە پێی یاسایەکی تایبەت دیار دەکرێن.

ماددەی چل و دوو:

سەرۆکی هەرێم بەر لەوەی دەست بە ئەرکەکانی بکات، ئەم سوێندە دەستورییەی خوارەوە لە بەردەم ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێمی کوردستاندا دەخوات:

«بە یەزدانی مەزن سوێند دەخۆم کە ماف و دەسکەوت و یەکێتی و بەرژەوەندەکانی گەلی کوردستان بپارێزم و رێزو پابەندیم بۆ هەردوو دەستوری کۆماری فیدراڵیی عیراق و دەستوری هەرێمی کوردستان هەبێ و ئیش و کارەکانم بە دروستی و بە دڵسۆزی ئەنجام بدەم»

ماددەی چل و سێ:

ماوەی (ولایە)ی سەرۆکی هەرێمی کوردستان چوار ساڵە و، دەشێ بۆ یەک جاری دیکەش هەڵبژێردرێتەوە.

ماددەی چل و چوار:

سەرۆکی هەرێمی کوردستان ئەم ئیش وکارانە دەکات:

١ ـ دەرهێنانی ئەو یاسانەی کە ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێم دایاندەنێ.

٢ ـ دەرهێنانی (مرسوم)بۆ دەست پێ کردنی هەڵبژاردنە گشتییەکانی ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێم.

٣ ـ دەرهێنانی(مرسوم)ی بانگهێشتی ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێم بۆ خولی یەکەمی کۆبوونەوە.

٤ ـ دەرهێنانی(مرسوم)ی پێکهێنانی ئەنجومەنی وەزیران دوای وەرگرتنی متمانە لە ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێمدا.

٥ ـ بانگهێشتی ئەنجومەنی وەزیران دەکات بۆ کۆبوونەوەی نائاسایی هەر کاتێ بەزەروور بزانرێت و، کۆبوونەوەکەش تەنیا بۆ ئەو بابەتانە دەبێت کە بانگهێشتەکەی لەسەرکراوە، ئەگەر خۆیشی ئامادەبێ ئەوە لەو بارەدا خۆی سەرۆکایەتی کۆبوونەوەکە دەکات.

٦ ـ بەراوێژی سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێم و ئەنجومەنی وەزیران، بڕیارگەلێ دەردەهێنێ هێزی یاسایان هەیە، ئەوەش لە کاتێکدا دەبێ کە هەرێمی کوردستان و پێڕۆ سیاسیەکەی یان ئاسایشی گشتیی یان دام و دەزگادەستورییەکانی لە ناکاوێ بکەونەبەر مەترسیگەلێ هەڕەشە لە بوونی(کەیانی)بکەن و، ئەنجومەنی نیشتمانییش نەپەرژابێ کۆببێتەوە، بەمەرجێ ئەو بڕیارانە پاشان بخرێنە بەردەم یەکەم کۆبوونەوەی ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێم. خۆ ئەگەرهات و نەخرانە بەردەمی، یان خرانەبەردەمی و ئیقراری نەکرد، ئەوە لەو بارەدا خەسڵەتی یاساییان نامێنێ.

٧ ـ جاڕدانی باری ناکاو('ØÙD˙WU بەپێی یاسایەکی تایبەت.

٨ ـ ئەو ئیش وکارانەی کە سەرەک کۆماری فیدراڵیی عێراق پێی دەسپێرێ.

٩ ـ بزواندنی هێزە چەکدارەکان و هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆی هەرێم بەپێکهاتن لەگەڵ ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم.

١٠ ـ هێنانی هێزی چەکداری یەکێتییەکە بۆ ناو هەرێم لەکاتی پێویستدا، ئەویش بە رەزامەندیی ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێم.

١١ ـ سەرپەرشتی و ئاڕاستەکردنی دام و دەزگا ئاسایشیەکانی فیدراڵی کە بە شێوەیەکی رەفتەنی(مۆقت)یان بەردەوام لە هەرێمدا لە کاردا دەبن.

١٢ ـ دەرهێنانی (مرسوم)ی دەست لەکار هەڵگرتنی ئەنجومەنی وەزیران یان وەزیر، کاتێ کە لەمتمانە دەخرێن.
١٣ ـ دەرهێنانی(مرسوم)ی قبوڵکردنی دەست لەکار هەڵگرتنی ئەنجومەنی وەزیران یان وەزیر کاتێ کە خۆیان داوایان کردبێ، داواشیان لێ دەکا لە کاروفرمانی خۆیاندا بەردەوام بن تا پێکهێنانی وەزارەتی نوێ.
١٤ ـ لێبوردنی تایبەت لە حوکمدراوەکان.
١٥ ـ تەسدیقکردنی حوکمگەلی لەناوبردن (الاعدام)یان سووککردنی بۆ سجنی هەتا هەتایی (المؤبد).
١٦ ـ دامەزراندن و عەزل کردن و فەصل کردن و خانەنشین کردنی خاوەن دەرەجە تایبەتەکان و دادوەرو سەرۆکی ئیدددیعای گشتیی هەرێم و موددەعیە گشتییەکان و جێگرەکانیان و سەرۆکانی یەکە ئیدارییەکان بەپێی یاسا.
١٧ ـ پێدانی روتبەی سەربازی بە ئەفسەرانی هێزە چەکدارەکان و هێزەکانی ئاسایشی هەرێم، هەروەها دەرکردن وخانەنشین کردنیان بەپێی یاسا.
١٨ ـ پێدانی نیشان و مەدالیا(الاوسمەوالانواط)کە بەپێی یاسا دیاردەکرێن.
١٩ ـ دامەزراندن و عەزل کردنی نوێنەرانی هەرێم لە ئەنجومەنی هەرێمەکاندا، لەسەر پێشنیازی ئەنجومەنی وەزیران و تەسدیقکردنی لەلایەن ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێمی کوردستانەوە.

ماددەی چل و پێنج:

مووچەو دەرماڵەکانی سەرۆکی هەرێمی کوردستان بەیاسا دیاردەکرێن.

ماددەی چل و شەش:

سەرۆکایەتیی هەرێم دیوانێکی دەبێت، ئەرک و پێکهاتەکانیشی بەیاسا دیاردەکرێن.

ماددەی چل و حەوت:

١ ـ ئەگەر سەرۆکی هەرێمی کوردستان دەست لەکار هەڵبگرێ یان بمرێ یان تووشی زەبوونییەکی سەرومڕ ببێ، ئەوە لەوبارەدا بەهەمان شێوەی هەڵبژاردن جێ نشینێک جێگای دەگرێتەوە.
٢ ـ کاتی چۆڵبوونی مەنسەبی سەرۆکی هەرێمی کوردستان، ئەوە لەوبارەدا سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێمی کوردستان ئیش وکارەکانی هەڵدەسووڕێنێ تا هەڵبژاردنی سەرۆکێکی نوێ.
٣ ـ کاتی دیارنەبوونی سەرۆکی هەرێمی کوردستان یان کاتی مۆڵەتی، ئەوە لەوبارەدا سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم بەوەکالەت ئیش وکارەکانی هەڵدەسووڕێنێ.

مەبحەسی دووەم
ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان

ماددەی چل و هەشت:

ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان، دەستەی تەنفیزی و ئیداریی باڵایە لە هەرێمداو ، ئیش وکارەکانی دەسەڵاتی تەنفیزی، لە ژێر سەرپەشتی و ئاڕاستەکاریی سەرۆکی هەرێمی کوردستاندا هەڵدەسووڕێنێ.

ماددەی چل و نۆ:

١ ـ ئەنجومەنی وەزیران لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرکانی و ژمارەیەک لە وەزیران پێک دێت، بەمەرجێ ژمارەیان لە(١٥)وەزیر کەمتر نەبێت.
٢ ـ سەرۆکی هەرێمی کوردستان، پێکهێنانی وەزارەت بەو ئەندامی ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێمە دەسپێرێ کە لەلایەن فراکسیۆنی زۆرینەی پەرلەمانەوە دەپاڵێورێت.

٣ ـ ئەویش، کە سەرۆکایەتیی وەزارەتی پێ سپێردراوە، جێگرەکانی و وەزیرەکانی لە نێوان ئەندامانی ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێم یان لە غەیری ئەوان کە شەرتوشرووتی ئەندامێتیی ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێمیان تێدا فەراهەمە دەست نیشان دەکات.
٤ـ سەرەک وەزیران لیستی ناوی ئەندامانی وەزارەتەکەی پێشکەش دەکات بە سەرۆکی هەرێم بۆ تەسدیقکردنی.
٥ ـ دوای تەسدیقکردن لەلایەن سەرۆکی هەرێمەوە، ئنجا سەرەک وەزیران ئەنجومەنی وەزارەتەکەی پێشکەش دەکات بە ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێم و داوای متمانە پێدانی دەکات و، پاشان دوای وەرگرتنی متمانە ئیدی(مرسوم)ی پێکهێنانی دەردەهێنێ.
٦ ـ سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران سەرۆکایەتیی دانیشتنەکانی ئەنجومەن دەکات، تەنیا ئەو دانیشتنانەی نەبێ کە سەرۆکی هەرێمی تێدا ئامادەدەبێت.

ماددەی پەنجا:

لە پێکهێنانی ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێمی کوردستاندا نواندنی کۆمەڵە نەتەوەییەکان رەچاودەگیرێ.

ماددەی پەنجا ویەک:

وەزیرەکان لەو کاروبارانەدا کە پێوەندیدارن بە ئەنجومەنی وەزیرانەوە، بەهاوکاری لە بەردەمی ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێمدا بەرپر سن و،هەر وەزیرەش، بەتەنیا، لەکاروباری وەزارەتەکەی خۆی بەرپرسە.

ماددەی پەنجاو دوو:

ئەنجومەنی وەزیران ئەم ئیش وکارانە هەڵدەسووڕێنێ:
١ ـ بەرکارخستنی یاساو پێرۆو بڕیارگەل و پاراستنی ئاسایشی هەرێم و موڵک وماڵی گشتی.
٢ ـ رەنگڕشتنی سیاسەتی گشتیی هەرێم بە هاوکۆمەکی لەگەڵ سەرۆکی هەرێمی کوردستاندا.
٣ ـ ئامادەکردنی پرۆژەگەلی پلانەکانی فراژوکاری W?QLP?ودابینکردنی پێداویستەکان بۆ بەرکارخستنیان.
٤ ـ ئامادەکردنی پرۆژەی بوجەی گشتیی هەرێم.
٥ ـ سەرپەرشتیی ئیش وکاری وەزارەتەکان و دام و دەزگاو مەرفەقەگشتییەکانی هەرێمی کودرستان و ئاراستەکردن و بەدواداچوون وموراقەبەکردنیان، هەروەها تەنسیقکردنی چالاکی لەنێوانیاندا. بۆیشی هەیە بڕیارەکانیشیان ئیلغا یان هەمواربکات.
٦ ـ دەرهێنانی بڕیارگەلی تەنفیزی و ئیداری بەپێی یاساو پێڕۆکان.
٧ ـ ئامادەکردنی پرۆژەی یاساگەل و دەرهێنانی پێڕۆکان.
٨ ـ دامەزراندن و دیارکردنی مووچەو تەرفیع و فەصل و عەزل و خانەنیشین کردنی فرمانبەران بەپێی یاسا.

ماددەی پەنجاو سێ:

وەزیر یەکەم بەرپرسی راستەوخۆیە لە هەموو کاروبارێ پێوەندیی بە وەزارەتەکەیەوە هەبێ.

ماددەی پەنجا و چوار:

١ ـ ئەنجومەنی وەزیران بە دەست لەکارهەڵگرتو لەقەڵەم دەدرێت ئەگەر ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێم لە متمانەی بخات.
٢ ـ وەزیر بە دەست لەکار هەڵگرتو لەقەڵەم دەدرێت ئەگەر ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێم لە متمانەی بخات.

مادده‌ی په‌نجاو پێنج:

١ ـ چۆنێتیی به‌رپرسدان WÜ??¤ ی سه‌رۆکی ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران و جێگره‌کانی و وه‌زیره‌کان و ، چۆنێتیی تاوانبارکردن و دادگایی کردنیان، به‌یاسا دیارده‌کرێ.

٢ ـ مووچه‌و ده‌رماڵه‌و مافه‌کانیشیان به‌یاسا دیارده‌کرێ.

به‌شی سێیه‌م

ده‌سه‌ڵاتی دادوه‌ری

مادده‌ی په‌نجاو شه‌ش:

ده‌سه‌ڵاتی دادوه‌ری له‌ هه‌رێمدا به‌ ده‌ره‌جه‌گه‌لی جیاوازیه‌وه‌، به‌جۆره‌کانیه‌وه‌، به‌ ده‌سته‌کانیه‌وه‌، به‌شێوازی پێکهێنانیه‌وه‌ به‌شه‌رتوشرونی دامه‌زراندنی ئه‌ندامه‌کانی و گواستنه‌وه‌و لێ پرسینه‌وه‌یانه‌وه‌، هه‌مووی به‌یاسا رێک ده‌خرێت.

مادده‌ی په‌نجا وحه‌وت:

دادوه‌ری (ولایه‌ی عامه‌) ی هه‌یه‌ به‌سه‌ر هه‌موو که‌سانی ته‌بیعی ومه‌عنه‌ویی گشتی و تایبه‌تییه‌وه‌، ته‌نها به‌سه‌ر ئه‌وانه‌وه‌ نه‌بێ که‌ یاسا هه‌ڵاوێری (استثناء) کردوون.

مادده‌ی په‌نجاو هه‌شت:

دادوه‌ری سه‌ربه‌خۆیه‌، له‌ یاسا به‌ولاوه‌ هیچ ده‌سه‌ڵاتێکی دیکه‌ی به‌سه‌ره‌وه‌نییه‌.

مادده‌ی په‌نجاونۆ:

دادگای پێداچوونه‌وه‌ (التمییز) له‌ هه‌رێمی کوردستاندا سه‌رباری ئیش وکاره‌ ئاساییه‌کانی خۆی، تایبه‌تمه‌ندیشه‌ به‌ لێکدانه‌وه‌ی ئه‌م ده‌ستوره‌و یه‌کلاکردنه‌وه‌ی تانه‌(دفع) ی ده‌ستوورینه‌بوونی ئه‌و یاسایانه‌ی که‌ له‌ به‌رده‌م دادگادا ده‌عوایان پێ کراوه‌ته‌وه‌، ئه‌وه‌ش به‌ یاسا رێک ده‌خرێت.

مادده‌ی شه‌سته‌م:

ئیددیعای گشتی نوێنه‌ری میلله‌ته‌ (المجتمع) له‌ پارێزگاری کردنی مافی گشتی و وه‌دیهێنانی عه‌داله‌تدا.

مادده‌ی شه‌ست ویه‌ک:

تیره‌ غه‌یره‌ ئیسلامه‌کان بۆیان هه‌یه‌، به‌پێی یاسای تایبه‌ت ئه‌نجومه‌نگه‌لی رۆحانی و دادوه‌ریی خۆیان سازبده‌ن، ئه‌م ئه‌نجومه‌نانه‌ش مافی ئه‌وه‌یان هه‌یه‌ سه‌یری هه‌موو ئه‌و شتانه‌بکه‌ن که‌ په‌یوه‌ندیی راسته‌وخۆی به‌ ئه‌حواڵی شه‌خسیی ئه‌و تیرانه‌وه‌ هه‌یه‌ و ناکه‌ونه‌ چوارچێوه‌ی ئیش وکاره‌کانی دادگاکانی ئه‌حواڵی شه‌خسیه‌وه‌.

مادده‌ی شه‌ست و دوو:

هه‌موو حوکم و بڕیاره‌ دادگاییه‌کان به‌ ناوی گه‌له‌وه‌ ده‌رده‌چن.

ده‌روازه‌ی چواره‌م

ئیداره‌و ئه‌نجومه‌نه‌ شاره‌وانییه‌کان

مادده‌ی شه‌ست و سێ:

دابه‌شه‌ ئیداریه‌کانی هه‌رێمی کوردستان به‌پێی یاسای هه‌رێم ئه‌نجام ده‌درێن که‌ له‌ گه‌ڵ حوکمه‌کانی ئه‌م ده‌ستوره‌دا پێچه‌وانه‌ نه‌بن ومافه‌ ئیدارییه‌کانی کۆمه‌ڵه‌نه‌ته‌وه‌ییه‌کانیش ره‌چاوبگیرێن له‌و یه‌که‌ ئیدارییانه‌دا که‌ زۆرینه‌ی دانیشتوانی تێدا پێک ده‌هێنن.

ماددەی شەست و چوار:

هەرێم بۆی هەیە یەکەگەلی ئیداریی وەک (پارێزگاو قەزاو ناحیە) ی نوێ بنیات بنێ و ئەنجومەنگەلی محەللییان بۆ پێک بهێنێ و، مەرکەزەکانیان دیاری بکات و بیگۆڕێت و سنوورەکانیان بچەسپێنێ و هەمواریان بکات و لەیەکەگەلی ئیداری دایان ببڕێت و بیانخاتە سەر یەکەگەلی ئیداریی دیکە، ئەوەش هەمووی بە یاسا رێک دەخرێت.

ماددەی شەست وپێنج:

مەرکەزی پارێزگا و قەزاو ناحیە و گوند کە ژمارەی دانیشتوانی لە سێ هەزار کەس کەمتر نەبن شارەوانییەکی دەبێت ئەنجومەنێک بەڕێوەی دەبات، ئەو شارەوانییە خزمەتی گشتی بە هاووڵاتیەکانی پێشکەش دەکات.

ماددەی شەست و شەش:

١ـ سەرۆک وئەندامانی ئەنجومەنی شارەوانی لە دانیشتووانی ناوچەکە بە دەنگدانی گشتیی ئازاد و نهێنی و راستەوخۆ هەڵدەبژێردرێن.

٢ـ لە پێکهێنانی ئەنجومەنگەلی شارەوانیدا، نوێنەرایەتیی عادیلانە بۆ کۆمەڵە نەتەوەییەکانی هەرێمی کوردستان رەچاودەگیرێت.

ماددەی شەست و حەوت:

پلەکانی شارەوانیەکان وچۆنێتیی هەڵبژاردنی سەرۆک و ئەندامانی ئەنجومەنی شارەوانی وئیش وکارەتایبەتەکانی ئەنجومەنگەلی شارەوانی و ماوەی ئەندامێتیی ئەندامەکانی و کاروبارەکانی دیکەی، هەمووی بە یاسا دیاردەکرێن.

دەروازەی پێنجەم
حوکمە داراییەکان

ماددەی شەست وهەشت:

بەپێی یاسا نەبێ، ناشێ باج یان رەسم بسەپێنرێ یان هەمواربکرێ یان لە غوبکرێ یان هیچ کەسێکی لێ عەفو بکرێت.

ماددەی شەست و نۆ:

دەسەڵاتەکانی هەرێم، بۆیان هەیە باج و رەسم لە هەرێمەکەدا بسەپێنن و وەریانبگرن یان هەمواریان بکەن یان لەغویان بکەن، بەرچاوگرتنی هەقیانەت (عەدالەت) و یەکسانی ویەکبوونی لە نێوان هاووڵاتیانی کۆماری فیدراڵیی عیراقدا.

ماددەی حەفتا:

داهاتی هەرێمی کوردستان لەمانە پێک دێت:

١ـ دەسکەوتی باج و رەسم و مزو کرێی خزمەتگەلی مەرفەقە گشتییەکان و ئیراداتی دام و دەزگاو شیرکەت و بەرژەوەندە گشتیەکان لە هەرێمدا.

٢ـ دەسکەوتی وەبەرهێنانی چاوگە سروشتییەکان [illegible] لە هەرێمدا.

٣ـ منحە و بەخشش و دەسکەوتی پیتاک و یانسیب.

٤ـ قەرزی خۆماڵی و دەرەوەی تایبەت بە هەرێمی کوردستان.

٥ـ بەشە دەسکەوتی سامانی نەوت و رەسمی گومرگ کە بە پێی رێژەی دانیشتوانی هەرێم لەچاو دانیشتووانی عێراقدا، بەرهەرێم دەکەوێ.

ماددەی حەفتاو یەک:

هەرێمی کوردستانی عێراق لەرووی داراییەوە جێنشینی دەسەڵاتەکانی یەکێتی دەبێت، لە هەر ئیستیحقاقێکی دارایی و باج و رەسمێکی دواخراوی سەر بەهەرێمدا.

ماددەی حەفتاو دوو:

ساڵی دارایی بەیاسا دیاردەکرێ.

ماددەی حەفتاو سێ:

هەموو ساڵێکی دارایی، یاسای بوجەی یەکخراوی هەرێمی کوردستان یاساکاری دەکرێت و ، داهات و خەرجی خەملێنراو لەخۆ دەگرێ.

دەروازەی شەشەم
حوکمە کۆتاییەکان

ماددەی حەفتاو چوار:

هەر یاسا یان پێڕۆ یان بڕیار یان (مرسوم) ێ کە لە مافە نەتەوەییەکانی گەلی کورد یان هاوولاتیانی هەرێمی کوردستان کەم بکاتەوە یان بەربەستی بکات، یان پێچەوانەی حوکمەکانی ئەم دەستورە بێت، بە باتڵ لەقەڵەم دەدرێت.

ماددەی حەفتاو پێنج:

بەبێ رەزامەندیی ئەنجومەنی نیشتمانیی هەرێمی کوردستان، ناشێ، کەیانی، یان پێڕۆی سیاسیی کۆماری فیدرالیی عێراق بگۆڕدرێ، دەنا، بەپێچەوانەوە گەلی هەرێمی کوردستان بۆی هەیە مافی خۆی لەچارەنووسی خۆیدا پیادە بکات.

ماددەی حەفتاو شەش:

هەر ناکۆکی و وێکنەهاتنێکی دەستوری لەنێوان دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان و هەریەکە لە دەسەڵاتەکانی کۆماری فیدراڵیی عێراق یان دەسەڵاتەکانی هەرێمێکی دیکەدا رووبدات، ئەوە، لەوبارەدا هەواڵەی دادگای دەستوریی یەکێتییەکە دەکرێت بۆ یەکلاکردنەوەی.

ماددەی حەفتاو حەوت:

ئەم لایەنانەی خوارەوە مافی پێشکەشکردنی پێشنیازی هەمواركردنی دەستوریان هەیە:

١ـ سەرۆکی هەرێم.

٢ـ ئەنجومەنی وەزیران.

٣ـ ژمارەیێ کە لە چواریەکی ژمارەی ئەندامانی ئەنجومەنی نیشستمانی کەمتر نەبن.

ماددەی حەفتاو هەشت:

لەهەرێمدا دیوانی ریقابەی دارایی دادەمەزرێت و، بەئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراقەوە پەیوەست دەبێ و، ئەرک و پێکهاتەکانیشی بەیاسا رێک دەخرێت.

پێنج شەممە ٢٠٠٢/١١/٧